

Privatni sektor bezbednosti u Jugoistočnoj Evropi – pretnja ili stub bezbednosti? Slučaj Srbija

Predrag Petrović i Marko Milošević

Privatni sektor bezbednosti u Jugoistočnoj Evropi – pretnja ili stub bezbednosti?

Slučaj Srbija

Predrag Petrović i Marko Milošević

Predgovor

Ova publikacija je proizvod trogodišnje istraživačke saradnje između Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) i četiri partnerske organizacije sa Zapadnog Balkana i Istočne Evrope. Cilj projekta je razvijanje istraživačkih materijala o najboljem načinu regulisanja privatnih bezbednosnih kompanija u Albaniji, Bugarskoj, Kosovu i Srbiji, sa namerom da se identifikuju pravne i institucionalne praznine i problemi, te razviju preporuke za njihovo otklanjanje. Projekat, takođe, teži ka podizanju svesti javnosti o nedostacima u regulaciji privatnog obezbeđenja i podsticanju javne debate o tome. Ovaj rad je prvobitno objavljen u septembru 2015. kao sastavni deo knjige "A Force for Good: Mapping the private security landscape in Southeast Europe", u kojoj su analizirani privatni sektor bezbednosti u Albaniji, Bugarskoj, Kosovu i Srbiji.

DCAF

PRIVATNI SEKTOR BEZBEDNOSTI U SRBIJI

TRŽIŠTE

140 miliona evra je
vrednost tržišta

300 privatnih
bezbednosnih
kompanija

40 – 50 000 ljudi
radi u sektoru

45% ugovora su sa
državnim institucijama,
oni upošljavaju 80%
fizičkog obezbeđenja

NORMATIVNA (NE)UREĐENOST

1993-2013. nije postojao zakon koji bi posebno uređivao ovaj sektor

2013. usvojen Zakon o privatnom obezbeđenju

2015. Zakon je izmenjen – produžen rok za njegovu

1. januar 2017. Rok za punu primenu Zakona

IZAZOVI

IZAZOVI

- Niske cene
- Nelegalne cene/ ispod minimalno garantovane cene rada
- Izbegavanje plaćanja dažbina državi
- Sivo tržište

NEDOSTATAK DELOTVORNOG NADZORA

- Nema koordinacije između različitih kontrolnih tela:
 - MUP
 - Inspektorat rada
 - Poreska uprava
 - Državna revizorska institucija
 - Narodna skupština
- Skupštinski Odbor za odbranu i unutrašnje poslove ne nadzire kako MUP kontroliše privatni sektor bezbednosti

POLITIZACIJA SEKTORA

- Poslovni ugovori se dobijaju zahvaljujući političkim vezama
- PBK bliske vladajućim političkim partijama izuzete su iz kontrole

SUKOB INTERESA

- Policajci rade kao privatno obezbeđenje
- Visoko rangirani (penzionisani) policajci vode trening centre

CRNA I SIVA EKONOMIJA

- (najmanje) 30% radnika radi na crno
- Zapošljavanje penzionera

PRILIKE

Delotvorno uređenje:
Licenciranje će doprineti profesionalizaciji i boljoj kontroli

Profesionalizacija:
Obavezne obuke privatnog obezbeđenja doprineće profesionalizaciji sektora

Javno-privatna saradnja:
Autsorsingom poslova obezbeđenja, policija će moći da se efikasnije bori protiv kriminala

Sadržaj

Uvod	7
Istorijski kontekst	7
Profil privatnog sektora bezbednosti u Srbiji	9
Usluge koje pružaju ove firme	10
Vrste PBK, njihova veličina i geografska distribucija	11
„Crne“ i „sive“ privatne firme za obezbeđenje	13
Profil radnika u privatnom sektoru bezbednosti	13
Država kao najveći klijent i praksa javnih nabavki	14
Poslovanje sa privatnim sektorom	15
Nerealno niska cena rada prisutna na celom tržištu	16
Eksploatatorske i nezakonite prakse zapošljavanja	17
„Političke firme“	19
Pokušaji samo-regulacije i uspostavljanja javno-privatne saradnje	20
Pravni okvir	21
Usluge bezbednosti	21
Licence	22
Obuka	23
Upotreba sile	24
Rupe u Zakonu	24
Zaključak	25
Literatura	26
Izvori	27
Reference	29

Uvod

Privatni sektor bezbednosti u Srbiji zapošljava između 40 i 50 hiljada ljudi, isto koliko i policija, a skoro za trećinu više nego Vojska Srbije. Njegovom nastanku i razvoju doprineli su raznovrsni, međusobno povezani, društveni, ekonomski i politički uslovi i činioci. Neki od njih su bili pozitivni, poput privatizacije državne i društvene svojine, investicije, dolazak stranih kompanija na srpsko tržište, te normativno uređenje sektora privatne bezbednosti. Drugi su, pak, bili jako negativni - građanski rat, sankcije UN, veliki porast sive ekonomije, korupcije i kriminala, te pad efikasnosti državnih institucija. Sve ovo uticalo je na profil privatnog sektora bezbednosti u Srbiji, koji je danas istovremeno i izvor bezbednosti i nebezbednosti građana Srbije. U ovom poglavlju, predstavimo ukratko kako je privatni sektor bezbednosti u Srbiji nastao i kako se razvijao. Potom ćemo prikazati kako on danas izgleda, odnosno koji je profil firmi i njihovih zaposlenih kao i koji su glavni ekonomski, normativni i politički uslovi i činioci njegovog funkcionisanja.

Istorijski kontekst

Prve privatne firme za obezbeđenje u Srbiji nastale su krajem osamdesetih godina 20. veka, pred sam slom socijalističkog društvenog poretka. Privatne firme su uslove za mogućnost svog postojanja u to vreme nalazile u Zakonu o društvenoj samozaštiti iz 1986. godine¹. Pre svega u onim odredbama Zakona koje su se dozvoljavale da se za sprovođenje mera fizičko-tehničkog obezbeđenja koriste usluge specijalizovanih organizacija registrovanih za vršenje poslova fizičke i tehničke zaštite objekata i sredstava. Prvo su nastale privatne firme koje su pružale detektivske usluge, a neke od njih su istovremeno pružale i usluge obez-

beđenja. Bile su to manje firme koje su upošljavale od nekoliko do dvadesetak ljudi, a osnivali su ih najčešće bivši policajci. Uz to, početak transformacije socijalizma u demokratski poredak, te stavljanje privatne svojine u ravnopravni status sa ostalim svojinskim oblicima² po Ustavu Republike Srbije iz 1990. godine³, dodatno su podstakli privatizaciju bezbednosti u Srbiji. Jedan broj pripadnika policije svoju šansu za sticanje profita video je u privatnoj inicijativi, pa su oni napuštali državnu službu da bi formirali firme za obezbeđenje.⁴ Početni tranzicioni talas iskoristile su i pojedine društvene firme za obezbeđenje, koje su početkom devedesetih godina bile privatizovane.⁵

Međutim, ove pozitivne društvene promene zaustavljene su usled građanskog rata u bivšoj Jugoslaviji i sankcija UN Srbiji, što je u poslednjoj deceniji 20. veka dovelo do porasta sive ekonomije, korupcije i kriminala kao i do pada efikasnosti policije. Jedan broj firme za privatno obezbeđenje počele su tada da se bave kriminalnim aktivnostima kao što su reketiranje, prodaja droge i naplata dugovanja. Loše stanje u privatnom sektoru bezbednosti dodatno je pogoršano 1993. Godine, kada je ukinut Zakonu o društvenoj samozaštiti, čime je ovaj sektor gurnut u sivu zonu.⁶

Smenom autokratskog režima Slobodana Miloševića, oktobra 2000. godine, nastavljena je društveno-politička transformacija Srbije, koja je usled rata i sankcija, tokom 1990. godina bila zaustavljena. Za privatni sektor bezbednosti, najvažniji činioci bili su privatizacija društvene i državne svojine u privatnu i dolazak stranih kompanija, pre svega banaka, na tržište Srbije.⁷ Tako je zabeležen trend uporednog rasta privatnih firmi i privatnog sektora bezbednosti. U kompaniji PROGARD kažu: „udeo (PROGARD-a) na tržištu je rastao uporedo sa regionalnim razvojem naših najvećih klijenata - strane banke, industrijski objekti, lanci benzinskih pumpi, maloprodajni lanci itd.“

Privatni sektor bezbednosti u Srbiji ne samo da je beležio rast, već je došlo i do njegove profesionalizacije. Veze sa kriminalnim grupama postale su ređe jer strani poslodavci nisu želeli da bezbednost svoje imovine i poslovanja povere PBK koje su upošljavale osobe sa kriminalnom prošlošću. Novi profesionalni standardi uvedeni su dolaskom na srpsko tržište dveju najvećih svetskih bezbednosnih firmi – G4S i Sekuritas.⁸

Kada su pojedine PBK shvatile značaj samoorganizovanja i udruživanja, pri Privrednoj komori Srbije je 2005. godine formirano Udruženje za privatno obezbeđenje.⁹ Udruženje je tokom 2006. godine izradilo i Nacrt zakona o privatnom obezbeđenju, nastojeći tako da podstakne vlasti u Srbiji da na sveobuhvatan način normativno uredi ovaj sektor. Pored toga, Udruženje je u pokušaju regulacije ovog sektora sačinilo i etički kodeks poslovanja firmi angažovanih na ovim poslovima, a izrađen je i standard usluga privatnog obezbeđenja.

Iako je Strategija nacionalne bezbednosti iz 2009. godine¹⁰ priznala privatnu bezbednost kao činilac u sektoru bezbednosti, rad PBK nije bio uređen posebnim zakonom.¹¹ U to vreme se privatni sektor bezbednosti nalazio u preseku 18 propisa, čije pojedine odredbe su se primenjivale u radu privatnog sektora bezbednosti.

Ovakva situacija je ostala nepromenjena do novembra 2013. godine (dvadeset godina od kraja socijalističkog režima), kada su usvojeni Zakon o privatnom obezbeđenju¹² i Zakon o privatnim detektivima¹³. Ovim zakonima se propisuju uslovi koje firme za privatno obezbeđenje i detektivi, kao i njihovi radnici treba da ispune kako bi mogli legalno da rade. Između ostalog, predviđene su obavezne stručne obuke, kao i izdavanje dozvola za rad (tzv. licence) firmama, radnicima obezbeđenja i detektivima. Kako bi se uvažile specifičnosti poslovanja uvedene su i različite vrste licenci, kako u poslovima privatnog obezbeđenja tako i u detektivskim. Zakonom su, takođe, regulisana ovlašćenja radnika privatnog obezbeđenja i detektiva, kao i mere nadzora nad njima i firmama u kojima rade. Zakonopisci, stručna i šira javnost (s pravom) očekuju da će se primenom ovih zakona privatni sektor bezbednosti „pročistiti“, kao i da će u ovu oblast biti uveden red. Međutim, u vreme pisanja ovog teksta (sredina 2015. godine) primena ovog zakona još uvek nije započeta.

Uprkos ovim pozitivnim pomacima, privatni bezbednosni sektor nastavio je i dalje da se suočava sa preprekama u svom razvoju. Globalna ekonomska kriza imala je posebno negativan uticaj na tržište (što će biti detaljnije objašnjeno u nastavku teksta), a samim tim i na profesionalizaciju kompanija.

Profil privatnog sektora bezbednosti u Srbiji

Veoma je teško je precizno odrediti kakvo je pravo stanje u privatnom sektoru bezbednosti u ovom momentu jer ne postoje precizniji podaci koliko je ovih firmi aktivno i koliko ih se zaista bavi poslovima fizičko-tehničke zaštite lica i objekata. Prema podacima Agencije za privredne registre¹⁴, u Srbiji posluje 579 kompanija¹⁵ koje se bave pružanjem neke od usluga obezbeđenja, od čega je 46% registrovano u Beogradu. Procene dalje ukazuju da PBK u Srbiji zapošljavaju između 30 i 50 hiljada ljudi, dok je godišnji promet novca u ovoj grani između 90 i 180 miliona evra. Procenjena vrednost tržišta pre sedam godina iznosila je oko 150 miliona evra, dok je broj registrovanih firmi bio oko 3.000. Zbog ekonomske krize, većina manjih firmi samo preživljava, a tek poneke šire svoje poslovanje.

Antrfile 1: Profil sektora

- 600 firmi registrovano, ali realna procena je 300 održivih firmi;
- Gotovo polovina registrovanih firmi je iz Beograda;
- U njima radi od 40-50 hiljada ljudi;
- Godišnja vrednost tržišta je 140 miliona evra;

- Tržištem dominiraju dve velike multinacionalne kompanije: Securitas i G4S;
- U manjim mestima obično postoje po dve-tri ozbiljne lokalne firme;
- Postoji veliki broj malih firmi, koje neće preživeti licenciranje;
- Jaku poziciju na tržištu imaju i domaće firme povezane sa političkim partijama koje su u datom momentuna vlasti;
- Veliki je značaj političkih veza za dobijanje poslova;
- Oko 50% poslova su ugovori sa javnim ustanovama i firmama;
- Nerealno niska cena radnog sata (oko 1 evra);
- Oko 30% radnika radi u sivoj zoni.

Usluge koje pružaju ove firme

Osnovna usluga koju pruža većina kompanija je fizičko obezbeđenje. Transport novca, takođe, predstavlja važnu i veoma profitabilnu uslugu. Naime, povećanjem broja klijenata kojima se novac transportuje cena troškova opada jer se tokom jednog transporta (u jednoj „turi“) mogu pokupiti pazari više firmi.

Deo firmi u ovom sektoru, mahom one van Beograda, ne mogu da osiguraju stabilne prihode i profit nudeći isključivo usluge obezbeđenja, te su zato proširile svoju ponudu usluga.¹⁶ Te firme su, dakle, registrovane kao privatne bezbednosne kompanije ali nude usluge koje ne spadaju u usluge obezbeđenja.¹⁷ Pored registrovanih firmi, pojavljuje se i tzv. divlje obezbeđenje koje čine formalno neprijavljene grupe ljudi, koje se uglavnom bave obezbeđivanjem kafića i noćnih klubova.

Šifra delatnosti	Vrsta usluge	Broj registrovanih privrednih društava i preduzetnika	
		U Srbiji	U Beogradu
80.10	Delatnost privatnog obezbeđenja (pretežno fizička zaštita)	119	70
80.20	Usluge sistema obezbeđenja (pretežno tehnička zaštita)	449	187
80.30	Istražne delatnosti (privatne istrage i detektivi)	11	7
Oblast 80	Zaštitne i istražne delatnosti	579	264
		100%	46%

Tabela 1: Pregled registrovanih kompanija koje nude usluge obezbeđenja

Izvor: Agencija za privredne registre¹⁸

Vrste PBK, njihova veličina i geografska distribucija

Sektor privatne bezbednosti deli sudbinu privrede u Srbiji koja je već nekoliko godina u padu. Veliki broj preduzeća je privatizovan, ali je samo manji broj nastavio da posluje uspešno, ali i kod takvih firmi je došlo do redukcije rashoda.¹⁹ Veoma mali broj preostalih preduzeća je u mogućnosti ili pak ima volju da priušti usluge obezbeđenja. Zato su za privatni sektor bezbednosti najlukrativniji poslovi sa državom, bankama i velikim privrednim sistemima, koji još uvek mogu da plate usluge obezbeđenja. Ovde su političke veze veoma bitan elemenat za dobijanje poslova. Stoga ne bi trebalo da iznenađuje činjenica da se trend uspona i padova pojedinih firmi u određenom vremenskom periodu podudara sa promenama političkih partija u državnoj vlasti.²⁰

Većina značajnih poslova, uključujući i poslove u unutrašnjosti Srbije (kako sa državnim institucijama, tako i sa većim kompanijama), ugovara se u Beogradu.²¹ Ovo pogoduje većim beogradskim ali i multinacionalnim firmama. Manje lokalne privatne firme za obezbeđenje, mogu za svoj opstanak da zahvale samo poslovanju u svojoj mikrosredini.

Jedine firme koje beleže blag porast poslovanja su dve velike kompanije za privatno obezbeđenje koje su nekoliko godina unazad imale dominantnu ulogu na tržištu fizičko-tehničkog obezbeđenja - ogranci multinacionalnih kompanija „G4S Secure Solutions“²² i „Securitas Services“²³. Obe kompanije su obezbedile značajan deo poslova preuzimanjem nekoliko domaćih firmi.²⁴

Trenutno firme „G4S“ i „Securitas“ obezbeđuju sedamnaest adresa u Beogradu, na kojima se nalaze zgrade republičkih organa – ministarstva, uprave, inspekcije i direkcije. Posao su dobile na dve godine putem javne nabavke, na kojoj su učestvovalе zajedno, a ukupna vrednost posla je preko 110 miliona dinara (oko milion evra). Ove dve firme su u 2014. godini ostvarile godišnji promet od 25 miliona evra. Samo Securitas je platio 4 miliona evra u PDV.

Iako su na srpskom tržištu dominantne velike multinacionalne i domaće firme za obezbeđenje, u unutrašnjosti po pravilu postoje po dve, tri lokalne firme za obezbeđenje koje uspevaju da opstanu na lokalnom tržištu.²⁵ Većina lokalnih firmi za obezbeđenje nude tehničko obezbeđenje objekata i imovine, uz patrole mobilne ekipe fizičkog obezbeđenja. Tako manje firme kompenzuju to što imaju manji broj zaposlenih u odnosu na broj sklopljenih poslova.

Najveći broj preduzeća registrovanih za poslove obezbeđenja su zapravo firme registrovane na pojedinačne preduzetnike, a najveći broj njih više i ne posluje. Kada Zakon o privatnom obezbeđenju stupi na snagu, ove firme moraćе ili da uposle dodatne ljude ili da se preregistruju u detektivske agencije, jer za pružanje usluge fizičkog obezbeđenja treba da imaju deset stalno zaposlenih licenciranih službenika što je ipak za većinu nedostižan cilj.²⁶

Posebnu pojavu na tržištu privatne bezbednosti Srbije čine državne firme koje nude komercijalne usluge obezbeđenja. Ove državne firme nastale su formiranjem posebnih ćerki firmi, kada su velika preduzeća morala da se liše svih nematičnih delatnosti. Naime, Zakonom o privatizaciji iz 2001.²⁷ uvedena je obaveza restrukturiranja javnih preduzeća za privatizaciju, te su tako nastala različita „uslužna preduzeća“, koja su sa matičnom firmom povezana preferencijalnim ugovorima (obično na pet godina). Ovakve firme najčešće kombinuju usluge čišćenja i održavanja, koje zajedno sa uslugama obezbeđenja nude na tržištu. Ugovori koje matična firma dodeljuje svom ogranku mogu biti veoma unosni, a zvanično se dodeljuju kroz proces javnih nabavki. Iako ove firme nude svoje usluge na celokupnom tržištu privatne bezbednosti, one u tome nisu uspešne jer u odnosu na privatne firme za obezbeđenje imaju visoku cenu radnog sata pa nisu konkurentne.

Antrfile 2: Državne kompanije

Telekom Srbija ima svoju firmu „Telus AD Beograd“, koja dobija najveći broj poslova Telekomu, ali odskoro obezbeđuje i Poštu Srbije. Firma „Telus“ ujedno je i jedna od najuspešnijih državnih firmi za pružanje usluga fizičko-tehničkog obezbeđenja, sa čak 1.653 radnika u 2013. godini i neto dobitkom od skoro 200 miliona dinara (oko 1,8 miliona evra).

Takođe, Rudarski basen Kolubara je 2003. godine osnovao preduzeće za obezbeđenje, „Kolubara usluge“, koja radi obezbeđivanje svih kopova i postrojenja najvećeg rudnika uglja u Srbiji. Ovo preduzeće je stopostotno u vlasništvu države Srbije, a u 2013. godini imalo je čak 3.200 radnika i neto dobitak od oko 3,5 miliona dinara (oko 32.000 evra). Tokom 2012. godine dobilo je jednu od najvrednijih javnih nabavki velike vrednosti u iznosu od skoro pet milijardi dinara za obezbeđivanje basena Kolubara.

Slično funkcioniše i firma „Kostolac usluge“, koja je bila deo sistema Elektroprivrede Srbije, a danas je izdvojeno pravno društvo specijalizovano za pružanje fizičko-tehničkog obezbeđenja i u vlasništvu je države. Ova firma je 2013. godinu završila sa 360 radnika i neto dobitkom od oko dva miliona dinara (18.500 evra). Pored glavnog klijenta privrednog društva „Termoelektrane i kopovi Kostolac“, ova firma pruža svoje usluge i mnogim zavisnim preduzećima i dobavljačima iz sistema EPS-a.

Mnoge državne institucije, poput Narodne banke Srbije, odlučile su se da imaju svoje radnike za obezbeđenje, a usluge privatnog obezbeđenja koriste samo na pojedinim objektima.

„Crne“ i „sive“ privatne firme za obezbeđenje

Na tržištu usluga bezbednosti postoji nelojalna konkurencija. U domenu fizičkog obezbeđenja najveće takmace predstavljaju ljudi koji ne rade ni za jednu (registrovanu) firmu, tzv. „crno“ obezbeđenje. Oni se pak najčešće angažuju za fizičko obezbeđivanje kafića, lokala i klubova, gde uglavnom i nema preklapanja sa legalnim firmama. Može se desiti da postoji nominalna firma koja organizuje obezbeđenje, ali da ona drži radnike koji rade „na crno“. Tako je i firma koja je obezbeđivala splav Saund zvanično imala dva zaposlena, a u prebijanju (sa smrtnim ishodom) Fedora Frimermana, učestvovalo je oko 20 pripadnika obezbeđenja, od kojih je nekoliko procesuirano.²⁸

Rad „na crno“ i obezbeđivanje kafića i klubova, iako ovde posluje veoma malo firmi, najčešće se nalazi u medijskom fokusu zbog nasilja koje je vezano za ovu delatnost. To predstavlja suviše veliki rizik za firmu, a prihodi nisu veliki (ako se plaća porez!). Tako da u ovoj sferi nema puno legalnog obezbeđenja, ali ima kriminalaca, navijača, pa i policajaca.²⁹

Dovođenje ove crne zone u red delimično je i odgovornost srpske policije. Ona treba da redovno proverava poslovanje preduzeća (kao što su barovi) koja su poznata po tome što zapošljavaju neregistrovano osoblje za obezbeđenje. Međutim, to do sada nije bila praksa. Javna je tajna da često policajci rade kao obezbeđenje u takvim klubovima, te je moguće da policajci nisu voljni da istražuju svoje kolege.^{30, 31}

Druga vrsta konkurencije javlja se u oblasti tehničkog obezbeđenja i nešto je institucionalizovanija. Ugradnjom opreme za tehničku zaštitu ne bave se samo firme koje su registrovane za tu delatnost, već i druge firme koje se bave ugradnjom tehničke opreme.³² Ovdje kupac usluge zapravo dobija samo proizvod, ali ne i bezbednosnu procenu i najoptimalniju zaštitu. Dešavalo se da klijent uloži sredstva u sisteme koji potom prosto ne rade.³³ Najzasupljeniji su razni alarmi i oprema za video-nadzor. U oba slučaja – kada se angažuje fizičko i tehničko obezbeđenje – klijent dobija samo krajnji proizvod, ali ne i firmu čiji rad može da kontroliše i da utiče na kvalitet usluge.

Profil radnika u privatnom sektoru bezbednosti

Najveći broj zaposlenih koji rade na poslovima obezbeđenja čine muškarci stariji od 18 i mlađi od 35 godina. Neretko firme za obezbeđivanje objekata angažuju lica koja su u penziji, jer na taj način izdvajaju manje za troškove doprinosa. Za ove poslove je moguće tražiti radnike i preko omladinskih zadruga.³⁴ Većina firmi tokom rada ne koristi oružje ili ima registrovan mali broj komada oružja. Uslov koji su do sada poslodavci samovoljno nametali svojim zaposlenima bio je da nisu osuđivani, odnosno da se protiv njih ne vodi sudski postupak. Ipak, tokom istraživanja sukoba radnika obezbeđenja i građana³⁵, pokazalo se da su radnici koji su počinili krivična dela u najvećem broju već bili osuđivani za slične presteupe.³⁶

Antrfile 3: Profil radnika obezbeđenja

- Muškarci između 18 i 35 godina, kao i lica u penziji
- Najveći broj njih radi ispod minimalne cene rada
- Oko 23% radnika radi po osnovu ugovora o stručnom usavršavanju
- Jedan deo radnika nije prijavljen - radi na crno
- Uglavnom su slabo motivisani za rad
- Često menjaju firme u kojima rade

Nivo obrazovanja radnika obezbeđenja varira, počev od završene osnovne škole, pa do diplome fakulteta.³⁷ Danas se putem oglasa posao nudi licima sa III stepenom stručne spreme, odnosno sa najmanje završenom trogodišnjom srednjom školom, bez obzira na struku. Radno iskustvo se u najvećem broju slučajeva ne traži, a prednost imaju osobe sa uverenjem o završenoj obuci za rukovanje vatrenim oružjem i položenim stručnim ispitom iz protivpožarne zaštite. Kada otpočne primena Zakona o privatnom obezbeđenju iz 2013. godine, svaki radnik obezbeđenja moraće da ima licencu za bavljenje ovim poslom, odnosno moraće da prođe rigoroznu obuku i eventualno doškoloavanje, što se odnosi i na lica koja se ovim poslom već bave³⁸.

Država kao najveći klijent i praksa javnih nabavki

Procena je da sektor privatne bezbednosti ima nešto manje od polovine ugovora (45%) sa javnim sektorom.³⁹ Ovo treba uzeti sa rezervom, jer se procenjuje da je u poslovima sa javnim sektorom angažovan veći procenat fizičkog obezbeđenja (80%).⁴⁰ Najčešći poslovi sa javnim sektorom su obezbeđenje republičkih organa vlasti, poput ministarstava, agencija i raznih tela zastupljenih u Beogradu. Ove institucije imaju i svoje podružnice po Srbiji, te se ugovor sklopljen u Beogradu često odnosi i na sve podružnice u Srbiji. Međutim, odredbe Zakona o javnim nabavkama propisuju da, kada je to moguće, velike javne nabavke treba podeliti u nekoliko celina/partija kako bi se omogućilo učešće malih i srednjih preduzeća, kao i drugih lokalnih firmi.⁴¹ U praksi, većina ministarstava sprovodi centralizovane javne nabavke, ali neke institucije kao što su škole sprovode svoje nabavke odvojeno.

Lokalne firme posao u javnom sektoru mogu naći u partijama javnih nabavki republičkih organa koje se odnose na lokalne podružnice (kao deo velikih javnih nabavki)⁴², ali i u nabavkama koje sprovode organi lokalne vlasti ili javna preduzeća. Tako je obezbeđenje opština, sportskih i kulturnih centara, javnih preduzeća na lokalnu, te škola i vrtića posao koji lokalne firme najčešće obavljaju. Obezbeđenje škola⁴³ je vrlo interesantno jer te nabavke ne objavljuje Ministarstvo prosvete, već svaka škola zasebno. Neretko se dešava da škole u svom budžetu nemaju novac za angažovanje obezbeđenja, već se ova usluga finansira dobrovoljnim prilogom roditelja.⁴⁴

Ugovori između državnih organa i privatnih bezbednosnih kompanija sklapaju se primenom Zakona o javnim nabavkama. Pružaoci usluga obezbeđenja se biraju na osnovu dva kriterijuma: najniža cena i ekonomski najpovoljnija ponuda. Međutim, osoblje u javnom sektoru koje raspisuje nabavku najčešće ne poseduje stručnost za procenu kvaliteta dobijene usluge.⁴⁵ Klijenti iz javnog, ali i iz privatnog sektora, najčešće ne angažuju obučene menadžere bezbednosti koji mogu na profesionalan način da uspostave uslove ugovora za obezbeđenje i da vrše kontrolu nad njegovim sprovođenjem. U najvećem broju slučajeva kompanije koje učestvuju na tenderu odrede uslove (osoblje i opremu koja je potrebna), a klijenti prihvate ove procene jer nemaju potrebnu stručnost da ih kritički procene.⁴⁶

Većina naših ispitanika se slažu da osoba koja sprovodi nabavku usluge obezbeđenja retko razlikuje finese u ponudama na tenderu.⁴⁷ Ovo potvrđuje i činjenica da propisi⁴⁸ i priručnici za obuku službenika u procesu javnih nabavki ne sadrže smernice o ugovaranju usluga privatnog obezbeđenja. Raspitivanje kod angažovanih službenika obezbeđenja o visini plate i uslovima rada, stvar je pojedinačnog interesovanja zaposlenih u javnom sektoru, a ne deo kontrole kvaliteta usluge plaćene od strane poreskih obaveznika.⁴⁹

Državne institucije takođe nisu u stanju da vrše efikasnu kontrolu usluga dok traje ugovor koji je dodeljen. Imaju tendenciju da vrše slabu kontrolu nad kvalitetom posla i veoma retko kažnjavaju kršenje odredbi ugovora. Kako potvrđuje jedan menadžer bezbednosti: „Država kasni sa isplatom, ali na kraju uvek plati. Pri tome, mogu i najlošijeg radnika obezbeđenja da stavim da obezbeđuje državni objekat.”⁵⁰

Prethodni Zakon o javnim nabavkama⁵¹ je usluge privatnog obezbeđenja izdvajao posebnim aneksom i za izbor ove usluge važila su pravila kao za nabavke male vrednosti – izbor između tri ponuđača. Ovo rešenje vodilo je brojnim zloupotrebama jer su naručioci sami odlučivali koje ponuđače će pozvati da podnesu ponude. Uz to, naručioci nisu bili obavezni da u postupcima javnih nabavki male vrednosti objavljuju oglase, pa sprovođenje ovih postupaka nije bilo nimalo javno. Jedan od ciljeva novog Zakona o javnim nabavkama⁵² bilo je rešenje ovih problema, međutim umesto rešenja, novi zakon je doneo nove izazove, prvenstveno jer u nabavci usluge privatnog obezbeđenja kriterijum izbora ekonomski najpovoljnije ponude nije obavezujući.

Poslovanje sa privatnim sektorom

Dok velike multinacionalne, ali i domaće kompanije za privatno obezbeđenje teže tome da dobijaju velike državne poslove, većina manjih firmi (do stotinak zaposlenih) oslanja se na poslove sa privatnim sektorom. U nekoliko ispitivanih firmi taj odnos je bio sedamdeset prema trideset u korist privatnog sektora.

Kod privatnih klijenata postoji različit kvalitet usluge, mahom zbog jače kontrole. U zavisnosti od procedura koje klijent poštuje, varira i način dobijanja posla, počevši od direktnog izbora firme, pa sve do vaganja tri ponude karakteristične za velike sisteme. Posao sa privatnim klijentima donosi veću zaradu, ali je i odgovornost veća jer se ugovori lakše raskidaju.

Privatnim klijentima važne su dve stvari koje su podložne kontroli – najoptimalnije iskorišćen uloženi novac i kvalitet usluge. To znači da angažovanje velikog fizičkog obezbeđenja nije praksa u ovoj vrsti poslovanja, izuzmemo li velike privredne sisteme. Najčešće se kombinuju oslanjanje na tehničke sisteme zaštite i mobilnu ekipu koja u određenom vremenskom roku stiže na lice mesta.⁵³ Na ovaj način i firme za PO koje imaju relativno mali broj zaposlenih mogu da imaju ugovore sa velikim brojem klijenata.

Činjenice da privatni klijenti najčešće traže najbolji odnos cene i kvaliteta, podstiče firme da ukoliko žele da opstanu na izuzetno konkurentnom tržištu, ponude ne samo niske cene, već i da uz to garantuju kvalitet. To kao posledicu ima da firme za privatno obezbeđenje žele da uvere klijente da njihovi zaposleni rade u skladu sa ugovorenim standardima. U privatnom sektoru uvek neko kontroliše rad obezbeđenja, najčešće menadžer bezbednosti. Kako se firme za privatno obezbeđenje dovijaju da zadrže svoje klijente i da dobiju nove, tako se širi i lepeza ponuđenih usluga.

Nerealno niska cena rada prisutna na celom tržištu

Naknada za usluge obezbeđenja varira u odnosu na sadržaj usluge, a zavisi od institucije koja je raspisala javnu nabavku i ponuđača koji se na nju javi. Prema dostupnim informacijama o cenama pojedinačnog sata obezbeđivanja javnih institucija, u Beogradu se cena sata može kretati i od 142 dinara (1,2 evra za radni sat) po satu radnog angažovanja (koliko trenutno firmi „Dobergard“ plaćaju Osnovna škola „Gavrilo Princip“ i Dvanaesta beogradska gimnazija firmi „Semiotik“), pa do 352 dinara (2,9 evra za radni sat), koliko Gradska opština Obrenovac plaća po satu firmu „Sion gard“. Poređenja radi, strane banke plaćaju 268 dinara (2,2 evra neto) po radnom satu.

Antrfile 4: Primer tenderske prakse

Državni organi često pristaju na „nerealno nisku cenu“. Najekstremniji primer jeste nabavka usluge obezbeđenja za Poresku upravu koja je iznosila 158 dinara po satu, što onemogućava PBK da isplati doprinose i da u isto vreme ostvari profit.⁵³

Mnogi vlasnici FTO firmi smatraju da veliki problem u ovoj oblasti predstavlja to što nije utvrđena minimalna cena rada za radnike, koja bi sprečila nelegalan rad i nelojalnu konkurenciju.

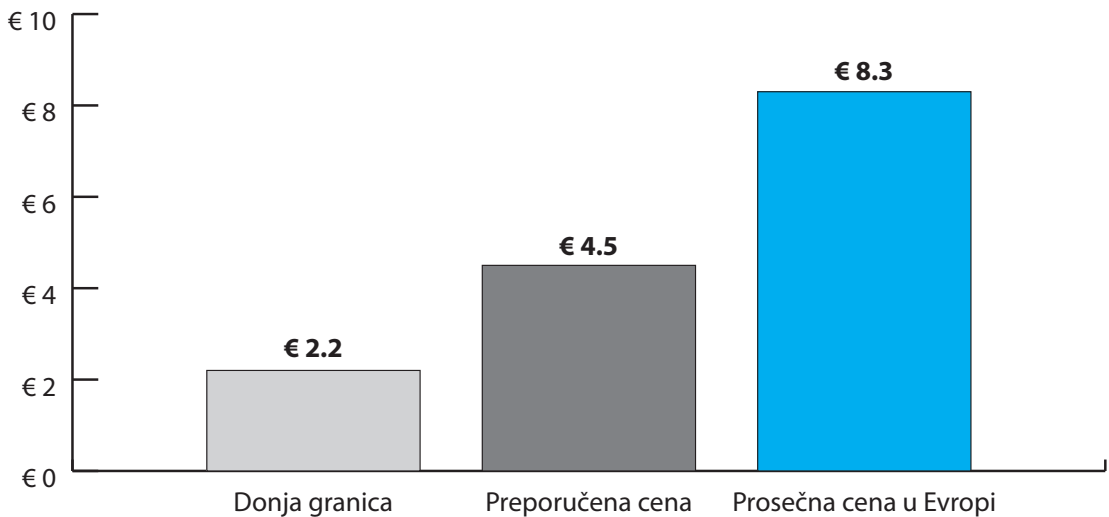

ju. Prema analizi Udruženja za privatno obezbeđenje Privredne komore Srbije „cena rada u pružanju usluga obezbeđenja na tržištu R. Srbije najniža je u poređenju sa trideset četiri evropske države, što za poslodavce iz oblasti privatnog obezbeđenja predstavlja rizik od bankrota, uz nemotivisanost angažovanih službenika obezbeđenja, loš kvalitet usluga i time povećanu ranjivost šticećenih objekata“⁵⁴

Tabela: Poređenje srpskih i EU cena rada

Granica neuobičajene i preporučene cene rada službenika obezbeđenja u Srbiji

(1 čovek/sat, 1€=119,45 RSD)

Izvor: Udruženje za privatno obezbeđenje, „Analiza granice neuobičajeno niske cene usluga fizičke zaštite objekata“.

Eksploatatorske i nezakonite prakse zapošljavanja

Poslodavci se dovijaju i tako što sklapaju ugovore o stručnom usavršavanju i osposobljavanju.⁵⁵ Zbog nepoštovanja zakona i rada na crno, inspektori Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja izvršili su samo u 2014. godini nekoliko inspekcijskih nadzora firmi za obezbeđenje. Sredinom 2014. godine ovo Ministarstvo je tokom provere dvadeset osam poslodavaca i preko trinaest hiljada radnika zaključilo da se sa zaposlenima najčešće zaključuju ugovori o stručnom usavršavanju i da je po tom osnovu angažovano oko 23% radnika.⁵⁶ Ove prakse su zapravo prekršaji Zakona o radu⁵⁷ i Zakona o bezbednosti i zdravlja na radu⁵⁸, te su inspektori podneli desetine prekršajnih prijava protiv kompanija kao što su G4S Secure Solutions⁵⁹, Securitas Services, Security Novi Beograd, Protecta Group, DOBER-

GARD, Sectra Consulting Pro - Tech Team, Stracon Security i NSS-ISA.⁶⁰ Primenom Zakona o privatnom obezbeđenju pretaće mogućnost ove vrste usavršavanja jer će zaposleni morati da imaju licence za rad.

Jedan od načina da se smanje troškovi je zapošljavanje neprijavljenih radnika koji su spremni da rade za manje nadoknade nego prijavljeni radnici. Zato je ovo jedan je od rizičnijih načina poslovanja jer je protivzakonit i relativno lako se otkriva. Ova protivzakonita vrsta angažovanja privatnog obezbeđenja karakteristična je za obezbeđenje kafića i klubova ali nije nepoznata ni u oblasti poslovanja registrovanih firmi. Pojedini sagovornici tvrdili su da „upošljavaju između 20 i 30% radnika na crno“⁶¹. Inspektorat rada je tokom kontrole u oktobru 2014. godine podneo šest prijava za rad na crno u tridesetosam kontrolisanih firmi za PO⁶², što nam govori da ova praksa i nije toliko zastupljena u registrovanim firmama.

Za cenu koja je ispod minimalne garantovane cene zapošljavaju se i penzioneri, bilo civilni bilo bivši policajci i vojnici koji ranije odlaze u penziju. Dešava se i da invalidi rada⁶³ obavljaju poslove obezbeđenja (mahom portirske dužnosti). Jedan od sagovornika potvrdio nam je da ga firma isplaćuje na ruke, ispod garantovane minimalne cene.⁶⁴

Pojedine firme takođe pokušavaju da smanje troškove kroz različite kazne i naknade koje se zaposlenima odbijaju od plata – kazne za neurednu uniformu, rata za uniformu, košulju itd., koje zakonsku minimalnu platu svedu ispod tog nivoa (npr. sa 23.000 na 15.000 dinara (130 evra)). Ovaj oblik poslovanja ne može lako biti otkriven naknadnim tumačenjem dokumentacije.

Takođe, još jedan od eksploatatorskih načina zapošljavanja u ovom sektoru jeste i „lizing radne snage“. Ovakav angažman nije nelegalan, ali ga nijedan zakon i ne tretira.⁶⁵ Firma za PO sklapa ugovor sa agencijom za lizing radnika (koja zapravo zapošljava radnike, plaća doprinose i zdravstveno osiguranje), te agenciji plaća ugovorenu cenu. Agencija plaća svom klijentu (ovde: radniku obezbeđenja) garantovanu sumu i zadržava proviziju. Imajući u vidu niske cene rada u ovom sektoru, ta razlika verovatno nije velika, ali ovaj vid angažovanja opstaje zbog pogodnosti koje imaju firme za PO. Nakon što se posao obavi, firma prekida ugovor sa agencijom, a ona raskida ugovor sa radnikom i tako se izbegava plaćanje otpremnina, bolovanja itd.⁶⁶

U nelegalnije aktivnosti spadaju angažovanje manjeg broja čuvara od onog koji je plaćen (jedan čuvar obilazi i svoj objekat i objekat odsutnog kolege (onda kada su objekti blizu), kao i neplaćanje prekovremenog i noćnog rada. Noćni i prekovremeni rad tarifiraju se zapravo kao dnevni rad, te poslodavci tako ostvaruju znatne uštede.

Još jedna rupa u zakonu, koja se često koristi, je registrovanje takozvanih „plus“ preduzeća. Kada preduzeće „A“ prestane da plaća svoje radnike ili akumulira dugove, jednostavno se registruje preduzeće „A Plus“ koji ima čiste knjige i može da nastavi da konkuriše na tenderima za javne nabavke. Zaposlenima su ponuđeni ugovori sa preduzećem „A plus“ pod uslo-

vom da se odreknu neisplaćenih plata. Većina zaposlenih to i učini. Preduzeće A sada može da bude ugašeno, a može i da nastavi da posluje kako bi zaposlenima bili ponuđeni ugovori na šest meseci u preduzeću „A“, a zatim još jedan takav ugovor u preduzeću „A plus“.⁶⁷ Nakon tog perioda poslodavac nije u obavezi da produži ugovor sa zaposlenim, pošto ciklus javnih nabavki traje godinu dana. Ova dvojna preduzeća obično imaju sedište na istoj adresi i imaju isto odgovorno lice – tj. istog direktora ili menadžera.⁶⁸

„Političke firme“

Prethodno opisane prakse moguće su zbog „političke pozadine“ koju imaju pojedine firme. Ranije je utvrđeno, da su kontrole inspekcije rada zaobišle firme poznate po kršenju prava radnika i neisplaćivanju njihovih zarada zato što su one povezane sa vladajućom strankom. Deo problema leži i u tome što inspekcija rada ne istražuje prekršaje počinjene u prošlosti. To firmama, sve dok im traje zaštita od strane određenih ljudi na vlasti, olakšava kršenje zakona i bavljenje aktivnostima koje spadaju u „sivu zonu“.⁶⁹ Sa druge strane među sankcionisanim firmama, po podacima Prekršajnog suda⁷⁰, nalaze se firme bliske prethodnom režimu.⁷¹

Politička poznanstva i veze u Srbiji oduvek su bili ključ za poslovni uspeh do kog se dolazi „preko noći“. Tako je u periodu od 2002. do 2012. godine zabeleženo⁷² da su firme za obezbeđenje koje su bile bliske tadašnjim vladajućim političkim partijama širile svoje poslove znatno brže i šire, nego onda kada te partije nisu bile na vlasti. Primetno je i to da su te iste firme naglo gubile poslove nakon što je partija sa kojom su u vezi izgubila vlast. Sličan trend je zabeležen i nakon 2012, i to nasuprot javnim obećanjima nove vladajuće partije – SNS-a, da će imati nultu toleranciju prema korupciji.

Antrfile 5: Političke veze u praksi

Danas je na tržištu značajna firma „Dobergard“⁷⁴ iz Beograda, osnovana još 2004. godine. U vlasništvu je Dušana Đukića, koji poseduje i kompaniju za obezbeđenje „Dobergard Plus“ i preduzeće za tehničko ispitivanje i analize „KNC Group“. Firma je finansijski počela da raste 2012. godine, a u značajan posao sa državnim institucijama ulazi 2013. godine. Tokom 2014. godine⁷⁵ imala je najmanje pedeset ugovora sa raznim državnim institucijama, počev od osnovnih škola, domova zdravlja i muzeja, pa do velikih sistema, kao što su Poreska uprava, Elektroprivreda Srbije i Nacionalna služba za zapošljavanje.

U periodu od 2006. do 2011. godine bila jaka firma „Sistem FTO“, u vlasništvu Milovana Miloševića, koji je do oktobra 2014. bio predsednik Izvršnog odbora Demokratske stranke Srbije i koji je finansijski pomagao ovu stranku⁷⁶. Prema rečima Miloševića, ova firma je na vrhuncu svog poslovanja zapošljavala oko 3000 radnika i dobijala najunosnije poslove sa državom, poput obezbeđivanja NIS-a, filijala Poreske uprave širom Srbije, imovine EPS-a itd. Firma počinje da gubi poslove od 2008. godine kada DSS više nije u Vladi Srbije.

Jedna od posledica gore navedenog jeste i smanjene prihoda u budžetu Srbije, jer ovakav način poslovanja podrazumeva neplaćanje svih ili pojedinih dažbina državi. Tako dolazimo do jedne paradoksalne situacije, u kojoj je državnim institucijama praktično profit vlasnika firmi za obezbeđenje važniji od toga da legalno dobiju najbolju moguću uslugu obezbeđenja za novac kojim raspolažu. Zato „država samu sebe potkrada političkom korupcijom.”⁷³ Konačno, to dovodi i do značajnih anomalija u privatnom sektoru bezbednosti, jer firme prosperiraju ne zato što pružaju kvalitetnu uslugu po dobrim cenama, već isključivo zato što imaju dobre političke veze.

Političke veze imaju značajnu ulogu u poslovanju i sa privatnim sektorom. Najpre, i u privatnom sektoru dobro posluju one kompanije koje su povezane sa vlašću, pa je i firmama za privatno obezbeđenje važno da rade sa njima. Pored toga, mnogo lakše je poslovati sa „partijskim kolegama”, pa „partijske firme” jedna drugu angažuju. Zanimljivo je da „postoje ljudi u političkim partijama koji se bave ‘lovom na važne ljude’ (headhunting): ubacuju svoje ljude u profitne firme kako bi ih reketirali i kontrolisali.”⁷⁴ Upitani o povratnoj sprezi, odnosno o tome šta politika ima od ovakvog poslovanja, naši sagovornici su u većini slučajeva rezignirano odgovarali da ona dobija „poneki procenat, ponekog glasača i zapošljavanje svojih pristalica.”⁷⁵ Svega nekoliko firmi je transparentno podržavalo političke partije.

Korupcija je manja u privatnom sektoru, zato što jedan broj privatnih firmi, posebno većih i „ozbiljnijih” želi da dobije što veći kvalitet za uloženi novac. Oni se zato ne libe da kontrolišu firme za obezbeđenje, nastojeći da utvrde da li one isporučuju ugovoreno. Ili drugačije rečeno, privatne firme „... stalno zapitkuju i kontrolišu. Ipak, traže neki kvalitet.”⁷⁶

Pokušaji samo-regulacije i uspostavljanja javno-privatne saradnje

Udruženje za privatno obezbeđenje formirano pri Privrednoj komori Srbije je uložilo dosta truda u smanjenje nelojalne konkurencije i to tako što je uradilo Analizu neuobičajeno niske cene, gde su prikazali koja je najniža cena usluge koja garantuje da firma za obezbeđenje može da radi legalno, tj. da iz te cene može da plati sve dažbine državi. Međutim, kako ovo nije obavezujući dokument tako ni PBK ni regulatorna tela nisu dužna da postupaju u skladu sa njim. Nešto ranije, početkom 2000-tih grupa većih PBK je pokušala da se dogovori o tome kolika je najniža cena usluge ispod koje se ne može ići, ali je Komisija za zaštitu konkurencije zauzela stav da bi ovo predstavljalo nezakonito postupanje pa su ove firme odustale od toga.

U cilju da se odredi najniža cena usluge obezbeđenja, Udruženje i PBK su nedavno pokušali da organizuju socijalni dijalog sa čelnim ljudima sindikata u Srbiji.⁷⁷ Na ovaj način oni su nastojali da izdejstvuju da sindikati i radnici stanu iza ideje o određenju minimalne cene rada. Do sada, međutim, ovo nije urodilo plodom. Sindikati postoje samo u firmama za obezbeđenje u državnom vlasništvu. Prema rečima jednog radnika obezbeđenja: „Kada radite na crno, neprijavljeno, ne možete da se organizujete ili da se učlanite u sindikat.”⁷⁸ Ove prepreke onemogućavaju stvaranje granskog sindikata.

Pored toga, privatne bezbednosne kompanije nastoje da ublaže otpor državnih organa, prvenstveno MUP-a, prema uspostavljanju javno-privatnog partnerstva (3P) u sektoru bezbednosti. U tom cilju, u okviru Privredne komore Srbije, osnovana je Komisija za javno-privatno partnerstvo u oblasti bezbednosti. Komisija je veoma inkluzivna i okuplja predstavnike civilnog društva, PBK, MUP, Saveta za nacionalnu bezbednost i drugih nadležnih organa. Ona je usmerila svoje aktivnosti na diskusije o pravnom okviru koji bi bio ključan za 3P u sektoru bezbednosti i razmatranje konkretnih oblasti saradnja u sektoru bezbednosti moguća. Međutim, Komisija još uvek nije uspeła da ubrza proces osnivanja Stručnog saveta za javno-privatno partnerstvo pri Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Pravni okvir

Od ukidanja zakona koji su regulisali oblast društvene samozaštite 1993. godine, pa do novembra 2013. godine, kada je usvojen Zakon o privatnom obezbeđenju (ZPO), oblast privatne bezbednosti nije bila regulisana krovnim zakonom. Tokom ovih 20 godina uposlenici privatnog obezbeđenja bili su pod delimičnim ingerencijama zakona koji su uređivali radne odnose, protivpožarnu zaštitu i slično, ali nedostajao je sistemski propis koji bi uredio poslovanje privatnog obezbeđenja. Srbija je bila poslednja zemlja na Balkanu koja nije ovu oblast regulisala, a sem nje ovu nezahvalnu titulu u Evropi ima jedino još Češka. Zato, uz sve svoje manjkavosti ovaj Zakon predstavlja značajan korak napred u uvođenju reda u oblast privatnog obezbeđenja.

U narednom delu analize predstaviceemo glavne tačke Zakona.

Usluge bezbednosti

Primenom Zakona o privatnom obezbeđenju po prvi put će biti jasno definisane usluge koje PBK mogu da ponude. To su:

1. Procena rizika u zaštiti lica, imovine i poslovanja;
2. Zaštita lica i imovine fizičkim i tehničkim sredstvima, kao i poslovi održavanja reda na javnim skupovima, sportskim priredbama i drugim mestima okupljanja građana u delu koji nije u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova;
3. Planiranje, projektovanje i nadzor nad izvođenjem sistema tehničke zaštite, montaža, puštanje u rad, održavanje sistema tehničke zaštite i obuka korisnika;
4. Obezbeđenje transporta i prenosa novca i vrednosnih pošiljki u delu koji nije u nadležnosti Ministarstva.⁷⁹

Vredi istaći da je ovim Zakonom naplata dugova izričito zabranjena delatnost PBK.⁸⁰

Licence

Predviđene su dve vrste licence – lične licence za svakog radnika obezbeđenja, kao i licence za firme. Kako bi stekli ličnu licencu⁸¹ radnici će morati da prođu neophodnu obuku (ispunjavajući sve kriterijume podobnosti). Kada ima dovoljan broj licenciranih zaposlenih, firma može da započne proces dobijanja licence za pravna lica. Za pravna lica postoji i nekoliko dodatnih uslova, kao što su: da imaju najmanje deset zaposlenih, kontrolni centar i dežurnu dvočlanu interventnu jedinicu (što tih deset radnika vezuje za ove aktivnosti 24h), kao i obavezan prostor za oružje.⁸²

Zakon predviđa nekoliko različitih vrsta licenci za pravna lica:

1. Licenca za procenu rizika i zaštitu lica, imovine i poslovanja;
2. Licenca za vršenje poslova fizičko-tehničke zaštite i održavanje reda na sportskim priredbama i javnim skupovima;
3. Licenca za obezbeđenje transporta novca;
4. Licenca za planiranje sistema tehničke zaštite;
5. Licenca za projektovanje i nadzor nad izvođenjem sistema tehničke zaštite;
6. Licenca za vršenje poslova montaže, puštanja u rad i održavanja sistema tehničke zaštite i obuke korisnika.

Jedan od potencijalnih problema je neophodna „odgovarajuća bezbednosna provera“ koja predstavlja preduslov za izdavanje licence fizičkim, ali i pravnim licima.⁸³ Zakon o privatnom obezbeđenju ne definiše jasno šta je to „odgovarajuća bezbednosna provera“⁸⁴, te je neophodno pronaći tu definiciju u Zakonu o oružju i municiji⁸⁵, u kojem se navodi da lice koje je osuđivano za krivično delo ili protiv koga se vodi krivični postupak ne može da bude zaposleno u privatnoj bezbednosnoj kompaniji.⁸⁶ Ovakva bezbednosna provera je dovoljna za radnike fizičkog obezbeđenja, ali ne i za pravna lica, odnosno za odgovorna lica u PBK, jer se njome ne ide dovoljno duboko i široko u utvrđivanju bezbednosnih smetnji.

Zakon o privatnom obezbeđenju takođe predviđa da licencirani radnici moraju jedanput godišnje da dostave lekarsko uverenje.⁸⁷ Lekarske provere ove vrste su veoma skupe (iznose skoro pola mesečne plate radnika u obezbeđenju) i predstavljaju težak finansijski teret kako za firme tako i za zaposlene. Dodatni problem ovde je to što nije jasno da li je firma ili radnik u obavezi da snosi troškove obaveznog lekarskog pregleda.

Obuka

Zakon o privatnom obezbeđenju uvodi niz uslova za izdavanje licenci za radnike privatnog obezbeđenja koji za cilj imaju profesionalizaciju radnika u privatnom sektoru bezbednosti. Međutim, neki od postavljenih uslova bi mogli da budu prezahtevni i da zapravo predstavljaju prepreku radnicima obezbeđenja da dođu do licence.

Prema Zakonu o privatnom obezbeđenju samo radnici koji su prošli standardizovanu⁸⁸ obuku mogu da dobiju licencu za rad. Iako bi bolja obuka radnika pozitivno uticala na profesionalizaciju sektora, smatra se da su kursevi navedeni u podzakonskim aktima preskupi, kao i da predugo traju, što bespotrebno opterećuje radnike. Pored toga, od kvalifikovanih kandidata se traži da imaju završenu srednju školu⁸⁹ i potvrdu da nisu osuđivani (zbog nabavljanja dozvole za oružje), što ne mogu da ispune svi zaposleni u ovom sektoru.

Ministarstvo unutrašnjih poslova nije na vreme donelo odgovarajuće podzakonske akte koji se odnose na obaveznu obuku, zbog čega je Zakon izmenjen u maju 2015. godine kako bi rok bio pomeren do 1. Januara 2017. godine.⁹⁰ U praksi, veoma mali broj zaposlenih u ovom sektoru je pokazao interesovanje za obuku.⁹¹ Jedan od razloga za to je, nezainteresovanost privatnih bezbednosnih kompanija da svojim zaposlenicima pokriju troškove obuke koji iznose između 15.000 i 22.000 dinara (140-200 evra). Stoga radnici moraju ove troškove da finansiraju sami.⁹²

Pored toga, veoma je mali broj akreditovanih centara za obuku (6 od 27)⁹³ su počeli da rade, i to ne punim kapacitetom. Takođe, mala je verovatnoća da procenjenih 40.000 radnika privatnog obezbeđenja može da prođe obuku u roku koji je predviđen izmenom zakona (novi rok je januar 2017. godine, a prethodni je bio maj 2015. godine). Analiza Privredne komore Srbije o mogućnosti obuke i neophodnim rokovima pokazuje koji su realni rokovi izvođenja obuke spram 2 glavna parametara: broja centara i broja osoblja (videti tabelu 2).

Tabela 2: Procena realnog roka za izvođenje obuke⁹⁴

Broj akreditovanih centara za obuku	16	Svaka komisija treba da ima 5 članova , da ispitata 15 kandidata dnevno, u trajanju od 30 minuta po kandidatu			
Broj grupa koje polažu obuku istovremeno	2				
Koliko dana traje obuka	15				
Prosečan broj kandidata u grupi	25				
Broj kandidata	20,000	30,000	40,000	50,000	60,000
	427	640	853	1067	1280
Datum početka obuke	01/03/2015	01/03/2015	01/03/2015	01/03/2015	01/03/2015
Datum završetka obuke	17/10/2016	11/08/2017	06/06/2018	01/04/2019	24/01/2020
Radni dani komisije	24	36	47	59	71
Potreban broj ispitnih komisija	56	56	56	56	56

Upotreba sile

Zakonom o privatnom obezbeđenju bolje su regulisane delatnosti privatnog obezbeđenja, jer je njime preciznije definisan pojam „ovlašćena upotreba sile“ i te su uvedena ograničenja na upotrebu oružja.^{95, 96} Zakon o oružju i municiji usvojen početkom 2015. godine, dozvoljava upotrebu do sada zabranjenih biber sprejeva. Gotovo je sigurno, da će kada stupi na snagu ovaj zakon imati veliki uticaj na oblast privatne bezbednosti, jer će smanjiti količinu oružja u ovom sektoru. Uslovi za upotrebu vatrenog oružja su Zakonom o privatnom obezbeđenju⁹⁷ razrađeni tako da omogućavaju postepenu upotrebu sile (upozorenje, službeni psi i vatreno oružje) u okolnostima samoodbrane i uslovima krajnje nužde.

Rupe u Zakonu

Glavne mane Zakona odnose se na pitanja licenciranja i kontrole. Prilikom podnošenja zahteva za licencu pravna lica nisu u obavezi da dokažu da nemaju neizmirene poreske ili druge novčane obaveze prema državi, kao što primera radi, u ovoj oblasti zahteva bugarski zakon.⁹⁸ Stoga, nije moguće utvrditi da li su kompanije ranije plaćale porez, što otežava izdvajanje onih „trulih jabuka“ koje su poslovale „na crno“ i koje bi možda nastavile tako da posluju i u budućnosti.

Šta više, propušteno je da se predvide i standardizuju bezbednosne provere vlasnika ali i odgovornih lica, te oni i njihovi saradnici nisu podležni ozbiljnim bezbednosnim proverama. Takve provere bile bi korisne kako bi se nadležni organi uverili da kompanije nisu povezane sa organizovanim kriminalom, što je ranije mogao biti slučaj.⁹⁹

Konačno, Zakon predviđa da policijski službenici, vojnici i pripadnici pravosuđa ili bezbednosnih službi ne moraju da pohađaju obuku kako bi dobili licencu. Pretpostavka je da su oni već prošli obuku neophodnu za bavljenje ovim poslom. Međutim, ne može se kategorički reći da je svako ko je ranije radio u državnim bezbednosnim organima ili sudstvu nužno prošao obuku ili stekao znanje potrebno za rad u privatnom obezbeđenju. Zapravo, u drugim zemljama pripadnicima policije, vojske, obaveštajnih službi ili pravosuđa je zabranjen prelaz u privatni sektor bezbednosti na određen broj godina, kako bi se izbeglo curenje informacija i/ili ugrožavanje tekućih istraga.

Šta više, Zakonom nije precizno razjašnjeno kako će Ministarstvo unutrašnjih poslova vršiti delotvornu kontrolu nad sektorom privatne bezbednosti. U vreme pisanja ovog teksta ostalo je još nejasno koji odsek Ministarstva (Sektor unutrašnje kontrole ili Područne policijske uprave) će biti zadužen da vrši kontrolnu funkciju.¹⁰⁰

Zaključak

Privatni sektor bezbednosti u Srbiji nalazi se na ključnoj prekretnici. Posledice globalne ekonomske krize znatno su otežale poslovanje privrede u Srbiji. Kompanije u privatnom sektoru pretrpele su ogromne gubitke i manje su voljne da izdvoje sredstva za usluge privatnog obezbeđenja. Državni sektor je takođe pretrpeo smanjenje budžeta ali je nastavio da dodeljuje unosne ugovore za privatno obezbeđenje tako da se sada većina ugovora sklapa sa javnim sektorom.

Glavni faktor pri sklapanju ovih poslova su veze sa partijama na vlasti a ne kvalitet usluga koje privatne bezbednosne kompanije nude. Uz to, procedure za javne nabavke nisu prilagođene za angažovanje privatnog obezbeđenja i kvalitet usluge se ne smatra odlučujućim faktorom kada se dodeljuju državni ugovori. Umesto toga, državni organi poslove dodeljuju na osnovu najniže ponuđene cene i time doprinose „trci do dna“. Kako bi opstale na preopterećenom tržištu privatne bezbednosti PBK nude nerealno niske cene. Da bi ostale profitabilne mnoge kompanije su primorane čak da primene nelegalne načine uštede novca, kao što su utaja poreza i nezakonito ili eksploataciono zapošljavanje. Ovo stanje teško da može doprineti profesionalizaciji ovog sektora.

Isto tako, Zakon o privatnom obezbeđenju koji je donet krajem 2013. godine definiše koje uslove firme za obezbeđenje i radnici treba da ispune kako bi mogli da rade, čime je zakonodavac hteo da uvede red u ovaj sektor. Međutim, zbog spore primene ovog zakona, te loše propisanih planova obuke veoma je upitno koliko će on uspeti da doprinese profesionalizaciji ovog sektora. Izvesno je samo da će se mnoge firme za privatno obezbeđenje (pre svega manje) ugasiti, jer u ovako nepovoljnim ekonomskim uslovima neće uspeti da ispune sve zakonom propisane uslove. Međutim, ovde se nameće pitanje šta će se desiti ukoliko dve velike multinacionalne kompanije koje dominiraju tržištem – G4S i Securitas, izračunaju da im se ne isplati da ostanu na srpskom tržištu, te odluče da se povuku. Ko će ovu prazninu popuniti u ovako nepovoljnim društveno-ekonomskim uslovima?

Literatura

Hadžić, Miroslav (ed.) (2009). *Godišnjak reforme sektora bezbednosti u Srbiji – 2008*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.

Lakušić, Milovan (2007). „Mesto preduzeća za fizičko-tehničko obezbeđenje u reformi sektora bezbednosti”. U: *Reforma sektora bezbednosti u Srbiji – dostignuća i perspektive*. Miroslav Hadžić (Ur.). Beograd: CCVO.

Milošević, Marko (2013). „Osiguravajuća društva doprinose niskom kvalitetu usluga fizičkog i tehničkog obezbeđenja”. Analiza, Beograd: BCBP. Dostupno na: <http://www.bezbednost.org/Sve-publikacije/560/Osiguravajuca-drustva-doprinosse-niskom-kvalitetu.shtml>

Milošević, Marko (2015). „Izmene Zakona o privatnom obezbeđenju – otaljavanje obuke?”. Analiza, Beograd: BCBP <http://www.bezbednost.org/Sve-publikacije/5794/Izmene-Zakona-o-privatnom-obezbedjenju.shtml>

Milošević, Marko (2015). „Neostvareni ciljevi javnih nabavki usluga obezbeđenja -Šta sve može, a ne mora”. Svet bezbednosti 2/2015 <http://www.svet-bezbednosti.rs/sr/clanak/2015/5/sta-sve-moze-a-ne-mora,469,15406.html>

Milošević, Marko (2008). „Uticaj tržišta na privatni sektor bezbednosti”. U *Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja?*. Predrag Petrović, Marko Milošević i Sonja Stojanović (uredici.). Beograd.

Milošević, Milan (2007). „Normativna (ne)uređenost privatnog obezbeđenja lica i imovine”. U *Reforma sektora bezbednosti u Srbiji*. Miroslav Hadžić (ur.). Beograd: CCVO.

Petrović, Predrag. (2011) „Rezervisani domeni kao prepreke normativnom uređenju privatnog sektora bezbednosti”. Radna studija, Br. 1. Beograd: BCBP.

Petrović, Predrag. (2011) *Privatizacija bezbednosti u slabim državama, slučaj Srbija*, Beograd: Čigoja štampa.

Petrović, Predrag i Marko Milošević (urednici) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP.

Petrović, Predrag. „Činjenicama do boljeg privatnog obezbeđenja”. CINS. 22 septembar 2014. <http://www.cins.rs/srpski/news/article/cinjenicama-do-boljeg-privatnog-obezbedjenja>

Petrović, Predrag (2007). „Privatizacija bezbednosti u Srbiji”. *Bezbednost Zapadnog Balkana*, <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=db8aaff7f47642ba86daf-5b906a73c1f>.

Izvori

Menadžer, multinacionalna kompanija	M1
Menadžer, multinacionalna kompanija	M2
Menadžer, beogradska firma	M3
Menadžer, beogradska firma	M4
Zamenik menadžera, beogradska firma	M5
Zamenik menadžera, beogradska firma	M6
Predstavnik Privredne komore	Ch1
Predstavnik Udruženja za fizičku bezbednost	Ch2
Komisija za javno-privatno partnerstvo	Ch3
Menadžer, lokalna firma	M7
Zamenik menadžera, lokalna firma	M8
Menadžer, lokalna firma	M9
Zamenik menadžera, lokalna firma	M10
Menadžer, lokalna firma	M11
Menadžer, lokalna firma	M12
Zamenik menadžera, lokalna firma	M13
Menadžer, lokalna firma	M14
Menadžer, lokalna (državna) firma	M15
Menadžer, lokalna (državna) firma	M16
Zamenik menadžera, lokalna (državna) firma	M17
Menadžer, lokalna firma	M18
Menadžer, lokalna firma	M19
Zamenik menadžera, beogradska firma	M20
Menadžer, lokalna firma	M21
Zamenik menadžera, lokalna firma	M22
Menadžer, lokalna firma	M23
Menadžer, lokalna firma	M24
Klijent, javno preduzeće	M25
Menadžer, lokalna firma	M26
Zamenik menadžera, lokalna firma	M27
Zamenik menadžera, lokalna firma	M28
Menadžer, lokalna firma	M29
Menadžer, lokalna firma	M30
Menadžer, lokalna firma	M31

Menadžer, lokalna firma	M32
Zamenik menadžera, lokalna firma	M33
Zamenik menadžera, lokalna firma	M34
Menadžer, lokalna firma	M35
Menadžer, lokalna firma	M36
Menadžer, lokalna firma	M37
Menadžer, multinacionalna kompanija, HR	M38
Radnik, PBK	E1
Radnik, PBK	E2
Radnik, PBK	E3
Radnik, PBK	E4
Predstavnik Državne revizije, najviši nivo	S1
Predstavnik Državne revizije, srednji nivo	S2
Predstavnik lokalne Inspekcije rada	L1
Klijent, menadžer bezbednosti	C1
Klijent, menadžer bezbednosti	C2
Klijent, menadžer bezbednosti	C3
Predstavnik Komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki, srednji nivo	Co1
Službenik za javne nabavke	PP1
Službenik za javne nabavke	PP2
Narodni poslanik	MP1
Narodni poslanik	MP2
Službenik Narodne skupštine	MP3
Sekretar Ministra za unutrašnje poslove	P1
MUP	P2
Profesor,	P3
Predstavnik MUP	P4
Predstavnik MUP	P5
Predstavnik policijskog sindikata	P6
Predstavnik Sektora za unutrašnju kontrolu, MUP	P7
Student na magistarskim studijama Fakulteta bezbednosti, radnik u privatnom obezbeđenju ženskog pola.	E5

Reference

- 1 Zakon o društvenoj samozaštiti, *Sl. glasnik RS* 14/1986
- 2 Prvi Ustav Republike Srbije nakon Drugog svetskog rata, u kome je politički poredak Srbije određen kao demokratski, usvojen je 28. 9. 1990. godine, a prestao je da važi 8. 11. 2006. godine, kada je Narodna skupština Republike Srbije proglasila novi Ustav, donesen kao odgovor na nove okolnosti – raspad Državne zajednice SCG i osamostaljenje Republike Srbije.
- 3 Tokom socijalističkog režima (1945-1990) jedino su državna i javna svojina priznate. Privatna svojina je postojala ali njen obim je ograničen na male zanatske radnje i poljoprivredno zemljište. Videti više u: Krešić, Andrija (2009). "Socijalizam i druga Jugoslavija" *Republika*. Godina XXI (2009). Pp. 466-467 . Dostupno na: <http://www.republika.co.rs/466-467/28.html>
- 4 Najbolji primer navedenog predstavlja firma *Protector*, odnosno *ProGard*. Nju je 1992. godine osnovao Miroslav Gojković, bivši zamenik šefa beogradske policije.
- 5 To je bio slučaj na primer sa firmom *Sigurnost Vračar*. Više o ovoj firmi videti na njenoj veb-stranici: <http://www.sigurnostvracar.co.rs/>
- 6 Više o ovome videti u: Predrag Petrović, *Privatizacija bezbednosti u slabim državama: Slučaj Srbija*. (Beograd: Čigoja štampa, 2011). str. 79-96.
- 7 Marko Milošević, „Uticaj tržišta na privatni sektor bezbednosti“, u: *Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja?*, (ur.) Sonja Stojanović i dr. (Beograd: CCVO, 2008). str. 57.
- 8 Da je došlo do izvesne profesionalizacije u ovom sektoru ukazuje i činjenica da su dve najveće svetske kompanije za privatno obezbeđenje – G4S i Securitas, došle na srpsko tržište kupivši nekoliko najvećih srpskih privatnih bezbednosnih kompanija. One su uz svež kapital donele i nove, bolje standarde i kvalitet usluga, sa ambicijom daljeg uvećanja standarda. Više o ovome videti u: Predrag Petrović, *Privatizacija bezbednosti u slabim državama: Slučaj Srbija*. (Beograd: Čigoja, 2011). Str. 97-103
- 9 Neke od PBK početkom 2000. bile su udružene pri Privrednoj komori Beograda. Tek je 2005. godine formirano Udruženje za fizičko tehničko obezbeđenje pri Privrednoj komori Srbije.
- 10 Prema strategiji, delatnost PBK „obuhvata zaštitu bezbednosti pojedinaca, objekata i drugih materijalnih dobara koja nije obuhvaćena zaštitom nadležnih državnih organa“. Ministarstvo odbrane. „Nacionalna strategija bezbednosti“, *Sl. glasnik RS* 88/2009. Str. 27
- 11 PBK se ne nalaze na spisku 353 pravnih lica koja su od značaja za zaštitu prema Odluci o određivanju ovlašćenih i osposobljenih pravnih lica za zaštitu i spasavanje u Republici Srbiji, *Sl. glasnik RS* /2011
- 12 Zakon o privatnom obezbeđenju, *Sl. glasnik RS* 104/2013. U daljem tekstu: Zakon o privatnom obezbeđenju (2013)
- 13 Zakon o detektivskoj delatnosti, *Sl. glasnik RS* 104/2013
- 14 Agencija za privredne registre (APR): <http://www.apr.gov.rs>
- 15 Prema podacima iz juna 2014. godine.

16 Postoje firme koje pružaju knjigovodstvene usluge, ugostiteljske usluge, pa čak i formiraju kulturno-umetnička društva i štampaju knjige. U Vojvodini predstavnici (barem) jedne firme imaju i svoju zemlju koju obrađuju. Druga firma ima registrovan kulturni klub svoje nacionalne manjine i ima idavačku delatnost. Jedna od ispitivanih firmi nudi čak i gerontološke usluge.

17 U Udruženje za privatno obezbeđenje pri Privrednoj komori Srbije selektivno učlanjuje privredna društva i preduzetnike koji su registrovani za obavljanje neke druge delatnosti, kao što su, na primer, dobavljači lične opreme i obuče, procenitelji rizika, centri za obuku, a koji se pored osnovne delatnosti bave i poslovima u vezi sa privatnim obezbeđenjem. Agencija za privredne registre nema mogućnost da izlista sve kompanije koje među desetinama delatnosti mogu imati i pružanje usluge obezbeđenja.

18 Videti: Petrović, P. i M. Milošević (Ur.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 39-40.

19 *Vreme*, „Privatizacija u Srbiji: Retki primeri uspeha.“ Br.1245, 13. 11. 2014. <<http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1244133&print=yes>>

20 Za detaljniju analizu vidi „Političke firme“ na strani 18

21 Vidi „Država kao najveći klijent i praksa javnih nabavki“ na strani 13

22 G4S predstavlja srpski ogranak istoimene britanske firme (zvanična internet stranica firme: <http://www.g4s.com>), jedne od najvećih svetskih FTO kompanija. Ona je na srpsko tržište ušla 2007. godine preuzimanjem domaće firme „DMD sistem“, dok je 2008. godine za 5,5 miliona evra preuzela firmu „Progard“, koja je u tom trenutku bila najveća domaća FTO. Ova firma je, prema poslednjim dostupnim podacima Agencije za privredne registre, tokom 2013. godine zapošljavala skoro 3000 radnika i ostvarila neto dobitak od skoro 60 miliona dinara. Na zvaničnom sajtu ove kompanije piše da „G4S u Srbiji trenutno zapošljava više od 4200 oficira obezbeđenja na poslovima fizičkog obezbeđenja, odnosno u ovom sektoru radi preko 85% ukupnog broja zaposlenih“ (<http://www.g4s.rs/sr-Latn-RS/Content%20Pages/Manned%20Guarding/>). Kod Ministarstva unutrašnjih poslova je registrovala 703 komada oružja i obezbeđuje preko 150 klijenata.

23 Securitas Services je najveća privatna bezbednosna kompanija u Švedskoj, koja je, takođe, ušla na naše tržište preuzimanjem domaćih firmi „SCP International“ (2008), „Gordon“ (2009) i, konačno „Sistem FTO“ (2011), tada najveće domaće FTO firme. Firma Securitas je u 2013. godini imala oko 3.000 radnika, sa ostvarenim dobitkom od oko 160 miliona dinara. Ima registrovana 884 komada oružja i pruža usluge privatnim kompanijama i državnim institucijama širom Srbije.

24 Vidi „Istorijski kontekst“ na strani 7

25 Na primer, u Novom Sadu ističu se kompanije „Revnost“ i „Štit SG“ (bivši „Patrol 021“). U Nišu, najznačajnija firma je „Nifon security“, koja je u vlasništvu bugarske firme „Infokom“. Godinama je zapošljavala pedeset i devet ljudi, a poslovni prihodi prevazilazili su 50 miliona dinara (oko 463.000 evra). Već godinama ova firma po potrebi obezbeđuje SC Čair, pojedine objekte Grada Niša, pruža svoje usluge Parking servisu, a među klijentima su im i niške škole.

- 26 U Beogradu je interesantna adresa Trgovačka 16A, na kojoj su registrovane čak četiri firme (različiti vlasnici): „Mondo FTO“, „Mondo security“, „Mon-ce“ i „Mondo plus“. Među ovakvim firmama nalaze se i dve (sada ugašene) firme paramilitarnih vodja: Milika „Čeko“ Dačević bio je vlasnik „Agencije za traženje izgubljenih lica i zaštite ČP“, dok je Siniša Vučinić imao agenciju „Sina bezbednost“.
- 27 „Zakon o privatizaciji.“ *Sl. glasnik RS*, br. 38/2001, 18/2003 i 45/2005, čl. 19–23
- 28 CINS. „Brate jesi li video kako sam mu skakao na grudima?“ 23.07.2014. Dostupno na: <http://www.cins.rs/mobile/srpski/news/article/brate-jesi-video-kako-sam-mu-skakao-na-grudima>.
- 29 I u susednoj Hrvatskoj, koja je oblast privatnog obezbeđenja davno regulisala i u međuvremenu postala i članica EU, oblast obezbeđenja kafića i klubova i dalje je u „crnoj zoni“ (Intervju, M38)
- 30 Ispitanik iz policijskog sindikata, potvrdio je da nadređeni (u policiji) može ili mora da zna o radnim aktivnostima u privatnom obezbeđenju njegovih policajaca. Ako se rad na crno i dalje odvija to znači da nadređeni prima procenat od prihoda na crno, inače bi organizovao dnevne/noćne smjene i na taj način sprečio učestvovanje njegovih podređenih u takvim aktivnostima. (Intervju , P6).
- 31 Ispitanik iz Sektora za unutrašnju kontrolu MUP-a, tvrdio je da se rad na crno ne istražuje ili sankcioniše zato što policija, zbog nedostatka odgovarajućeg podzakonskog akta, nema pravnu osnovu da sprečava ili kažnjava takve aktivnosti. Međutim, njegove navode demantuje slučaj policajca koji je kažnjen za „nespojive aktivnosti“ kada je uočeno da radi „na crno“ u auto školi. (Intervju, P7).
- 32 U skladu sa Zakonom o privatnoj bezbednosti (2013), Član 9, montaža tehničke zaštite zahteva licencirane radnike, što se često ne poštuje.
- 33 Intervju, M14.
- 34 Kako potvrđuje nekoliko ispitanika: za privremene poslove ili za obezbeđenje na javnim skupovima ili sportskim manifestacijama angažuju se pripadnici sportskih klubova ili omladinskih organizacija. Takođe, Beogradski fakultet bezbednosti već dugo zahteva od svojih studenata da rade u PBK kako bi ostvarili bodove. To se najčešće dešava kada firma za obezbeđenje vrši zaštitu javnog skupa gde su im potrebni ženski radnici da pretresaju žene. Intervju, E5.
- 35 Baza podataka o napadima privatnog obezbeđenja na građane u Srbiju period u od 2003. do 2014. dostupna je na: <http://www.cins.rs/srpski/security>.
- 36 Slučajevi krivične prošlosti radnika obezbeđenja dostupni su u tekstu Centra za istraživačko novinarstvo Srbije: <http://www.cins.rs/srpski/security>.
- 37 Nekoliko ispitanika (M1, M3, M4, M7, M11, M15, M16, M17), menadžeri privatnih bezbednosnih kompanija o stručnoj spremi svojih zaposlenih.
- 38 Vidi „Obuka“ na strani 21
- 39 Stav ispitanika (M20, Ch3, M1), koji potvrđuje nekolicina drugih ispitanika. Preneto sa skupa u Vrnjačkoj banji, održanog 2. 9. 2014. godine.
- 40 Prema izjavama nekoliko ispitanika, menadžera PBK (M1, M2, M20, Ch3, M9, M10).

- 41 Zakon o javnim nabavkama, *Sl. glasnik RS* 116/2008, Čl. 48. U daljem tekstu: Zakon o javnim nabavkama (2008).
- 42 Zakon o javnim nabavkama, *Sl. glasnik RS* 124/2012 i 14/2015, Art. 49 i 68. U daljem tekstu: Zakon o javnim nabavkama (2012).
- 43 Neke (lokalne) firme nastoje da očuvaju poslove ove vrste tako što biraju osoblje koje će raditi na tim poslovima. Tako prednost imaju oženjeni sa decom, što roditelji (koji često i plaćaju to obezbeđenje) cene.
- 44 Barem jednom se dogodilo da je nabavka oborena jer škola koja je raspisivala tender nije dostavila tačnu cenu, već cenu u rasponu „od 400.000 do 3.000.000 dinara“, ne znajući kojim će budžetom za nabavku te usluge raspolagati. Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki, rešenje br. 4-00-2616/2014, od 23. 12. 2014.
- 45 Za detaljniji prikaz videti: *Svet bezbednosti* „Šta sve može, a ne mora - Neostvareni ciljevi javnih nabavki usluga obezbeđenja“. Maj 2015. Dostupno na: <http://www.svet-bezbednosti.rs/sr/clanak/2015/5/sta-sve-moze-a-ne-mora,469,15406.html>.
- 46 Slabu tačku efikasnog privatnog obezbeđenja predstavlja nepostojanje menadžera bezbednosti, što potvrđuje nekolicina ispitanika. Primer mogućih posledica ove prakse, vidi se u nabavci opreme za video nadzor za Studentski grad na Novom Beogradu – na ogradi koja je dugačka oko 100m okačeno je desetak kamera, a realno, potrebne su dve.
- 47 Pravilnik o načinu i programu stručnog osposobljavanja i načinu polaganja stručnog ispita za službenika za javne nabavke, *Sl. glasnik RS* 77/14
- 48 Uprava za javne nabavke Republike Srbije, „Priručnik za obuku i polaganje ispita za sticanje sertifikata za službenika za javne nabavke“, Str. 178-181. Dostupno na: http://www.ujn.gov.rs/download/Prirucnik_Javne%20nabavke_za%20web.pdf.
- 49 Nedostatak menadžera bezbednosti i procedura za kontrolu nabavke usluga PBK ilustruju sledeći odgovori ispitanika: „u javnim preduzećima ne postoji procedura za kontrolu. Ja to ovde redovno radim...“ (menadžer bezbednosti u banci); „kada dobijete ugovor sa javnim preduzećem, godinu dana ste bez brige. Niko vas ne proverava. Ne žele da se opterećuju novom nabavkom. Za privatne firme morate da garantujete kvalitet zato što vas stalno proveravaju i zato je lako izgubiti ugovor.“ (Menadžer male firme u Beogradu); „izabrali smo ih po kriterijumu najniže cene. Proveravali smo samo da li su na poziciji i da li su naoružani. Nikad ih nismo pitali koliko su plaćeni ili da li rade na crno...“ (službenik za javne nabavke u državnoj upravi).
- 50 Intervju, M20
- 51 Zakon o javnim nabavkama (2008)
- 52 Zakon o javnim nabavkama (2012)
- 53 U istočnoj Srbiji postoje gotovo prazna sela gastarbajtera čije kuće čuva jedna od ispitivanih firmi. Pre svega, koristi se tehničko obezbeđenje (protivprovalni sistemi, protivpožarni sistem, alarmi, video nadzor...) u kombinaciji sa mobilnom ekipom koja redovno obilazi teren i ostavlja evidenciju

o tome. Pored toga, ova firma svojim klijentima skuplja račune iz pošte, izmiruje ih i izveštava svoje klijente o plaćenim računima i sumama, što je dodatna vrednost.

54 Javna nabavka usluga fizičkog obezbeđenja objekata Poreske uprave: filijale Niš, Aleksinac, Vlasotince i regionalna odeljenja poreske policije Niš, broj JN 14-N/2014

55 Udruženje za privatno obezbeđenje, „Analiza granice neuobičajno niske cene usluga fizičke zaštite objekata“. 31.12.2014. Dostupno na: <http://bit.ly/1lzcMf>.

56 Ova vrsta radnog angažmana predviđena je Zakonom o radu (čl. 201), a njeno trajanje definisano je ugovorom između poslodavca i „zaposlenog“. Njegova suština je da poslodavac plaća „novčanu naknadu“, koja nije zarada (dakle, ne postoji garantovani minimalac), a na tu sumu plaća samo zdravstveno osiguranje koje je oko 20% od ugovorenog iznosa. U praksi ovi ugovori traju „između šest i devet meseci“, a nekad i duže od toga. Tokom tog angažmana „zaposleni“ bi trebalo da budu pod nadzorom iskusnijih kolega, što često nije slučaj. Ovo je dosta čest oblik angažovanja radnika kako bi se ostvario profit u poslovima sa nerealno niskom cenom.

57 Petrović, P. i M. Milošević, (Ur.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 34-36.

58 Zakon o radu. *Sl. glasnik RS* 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014.

59 Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu. *Sl. glasnik RS* 101/2005.

60 Prema podacima Privredne Komore, Securitas ima više od 2.600 zaposlenih (dostupno na: http://www.kombeg.org.rs/aktivnosti/udr_soc_delatnosti/Detaljnije.aspx?veza=1128). Ipak, Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje beleži uplate doprinosa za samo 1.223 zaposlena iz Securitasa (Izvor: Odgovor Fonda za penziona i invalidsko osiguranje na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, Br. /2, 181-712/15; 11.02.2015), što ukazuje na rasprostranjenu praksu zapošljavanja preko ugovora o stručnom usavršavanju.

61 Odgovor nadležnog suda na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, objavljen u Petrović, P. i M. Milošević (Ur.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 55.

62 Izjava menadžera male firme iz grada na severu Srbije; slične komentare su imali i drugi ispitanici (M7, M8, M9, M26, M30).

63 „Inspekcija smanjila broj FTO radnika na crno.“ *Beta*, 13.11.2014. <<http://www.blic.rs/Vesti/Ekonomija/510951/Inspekcija-smanjila-broj-FTO-radnika-na-crno>>.

64 Zakonom je propisano da licencirani radnici moraju da dokažu da su psihofizički sposobni. Ovo bi moglo da utiče na prisutnost invalida rada u ovom sektoru. Invalidi rada primaju invalidske penzije, što ih čini „jeftinom radnom snagom“ i podstiče poslodavce da ih zaposle.

65 Po ugovoru koji je sa firmom potpisao dogovorena cena bila je 115 dinara neto, a usmeno dogovorena cena bila je 100 dinara, dok je mlađi kolega dobijao 90 dinara. Naravno, obojica potpisuju platnu listu u skladu sa zakonskim minimalcem, ali na ruke primaju dogovorenu nižu cenu.

- 66 Politika „Ljudi na lizing novi Zakon o radu uopšte nije zaštitio“. 24. 7. 2014. Dostupno na: <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Ljude-na-lizing-novi-Zakon-o-rad-uopste-nije-zastitio.sr.html>
- 67 Vojinović, T.; Rizmal, I. „Bezbednost na lizing?“ *Svet bezbednosti*, septembar 2014: 11–14..
- 68 Slučaj iz Prekršajnog suda u Pirotu, dostavljeno na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Prz 108/15, 3.8.2015.
- 69 Primeri takvih kompanija: Dobergard/Dobergard plus, Ineximmoguard/Inex plus, Mondo/Mondo plus.
- 70 Petrović, P. i M. Milošević, (eds.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 73-75.
- 71 Zahtev za dostavljanje informacija je podnet je na adresu četrdeset četiri suda u Srbiji. Najslikovitiji odgovor dao je Prekršajni sud u Beogradu (1/205-1669): protiv dve multinacionalne kompanije vodi se ukupno pet spora, protiv dve kompanije bliske sadašnjoj vladi vodi se pet spora, protiv dve kompanije bliske bivšoj vladajućoj stranki vodi se četiri, dok se protiv dve kompanije bliske strankama u opoziciji vodi 71, odnosno 16 sporova.
- 72 Odgovori sudova na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, objavljeni u Petrović, P. i M. Milošević, (eds.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 55. Na spisku se nalaze multinacionalne kompanije (tretirane kao bliske prethodnoj vladi) i kompanije bliske strankama (DS, DSS). Naše istraživanje pokazuje da revnost i temeljitost rada Inspektorata rada varira: predstavnici kompanija iz manjih gradova primetili su to tokom intervju, kompanije koje su bliske prethodnoj vladi inspekcije sistematski zaobilaze na svim lokacijama širom Srbije. Jedna takva kompanija sankcionisana je za „nepravilno osvetljenje u kancelariji upravnika“. Ovo potvrđuje da kada izgube zaštitu partije na vlasti, kompanije imaju tendenciju da doslovno poštuju zakon.
- 73 Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS). „Ko obezbeđuje državne institucije“. 31.12.2014. Dostupno na: <http://www.cins.rs/srpski/projects/article/ko-obezbedjuje-drzavne-institucije>. Sardži spisak politički povezanih kompanija koji povezuje njihovo poslovanje sa partijskim pokroviteljstvom.
- 74 Zvanična internet stranica Dobergard: <http://www.dobergard.co.rs/AA%20Prva%20srpski.htm>.
- 75 2012. godine – kada je SNS došla na vlast.
- 76 Kao najveći donator DSS-a, Milovan Milošević je donirao 300.000 dinara (nešto manje od 3.000 evra). Agencija za borbu protiv korupcije (2010). „Godišnji izveštaj za DSS za 2010. godinu“. Dostupno na: http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2012/05/DSS_-_prilozi_2010_-_1.pdf.
- 77 Intervju, M15
- 78 Intervju, C1
- 79 Izjave nekoliko menadžera bezbednosti u lokalnim PBK (M14, M18, M21). Ovakvi stavovi bi mogli da budu odraz političkog uticaja na lokalnom nivou.
- 80 Izjava nekoliko menadžera bezbednosti u PBK (M1, M4, M7, M11, M20).

- 81 Svet bezbednosti. "Socijalni dijalog u privatnom obezbeđenju". 1.4.2015. Dostupno na: <http://www.svet-bezbednosti.rs/en/news/socijalni-dijalog-u-privatnom-obezbedenju,16346.html>.
- 82 Intervju, E3
- 83 Zakon o privatnom obezbeđenju (2013), Čl. 6
- 84 Ibid, Čl. 7
- 85 Radnici obezbeđenja mogu podneti zahtev za nekoliko licenci: (1) Licenca za procenu rizika i zaštitu lica, imovine i poslovanja; (2) licenca za vršenje poslova fizičko-tehničke zaštite i održavanje reda na sportskim priredbama i javnim skupovima (sa tri podvrste); licenca za tehničku zaštitu (sa 3 podvrste).
- Licence za fizička lica važe pet godina i izdavaju se *ad hominem*. Kada izgube posao radnici su u obavezi da vrate licencu Ministarstvu unutrašnjih poslova dok se ne vrate na radno mesto, što omogućava da Ministarstvo vodi računa o broju zaposlenih u ovom sektoru (Ibid, Čl. 63).
- 86 Ibid, Čl. 10.
- 87 Ibid, Čl. 10 i 12.
- 88 Upotreba oružja pominje se samo jedan put, u Članu 24. Zakona o privatnom obezbeđenju, gde se navodi da navodi da PBK „ne može posedovati vatreno oružje u broju većem od jedne polovine broja zaposlenih službenika obezbeđenja“.
- 89 Zakon o oružju i municiji, *Sl. glasnik RS* 20/15. Art. 11.
- 90 Ibid.
- 91 Zakon o privatnoj bezbednosti (2013), Čl. 12.
- 92 Osnovna obuka u Hrvatskoj za radnike obezbeđenja, je bez oružja, sa dodatnim obukama za naoružane radnike obezbeđenja i VIP zaštitu. Svaki novi nivo obuke predstavlja dodatnu specijalizaciju uz koju radnici mogu da očekuju povećanje plate.
- 93 Zakon o privatnom obezbeđenju (2013), Čl. 12
- 94 Beogradski centar za bezbednosnu politiku. „Izmene Zakona o privatnom obezbeđenju – otaljavanje obuke?“. April 2015. Dostupno na: <http://www.bezbednost.org/Sve-publikacije/5794/Izmene-Zakona-o-privatnom-obezbedenju.shtml> .
- 95 Menadžeri firmi koji su unutar svojih sistema sprovodili anketu tvrde da oko 30% njihovih radnika ne želi da ide na obuku. Zaposleni sa kojima smo razgovarali smatraju da je taj procenat još veći. (cf. Petrović, P. i M. Milošević, (Ur.) (2015). *Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji*. Beograd: BCBP. Str. 24).
- 96 Još jedan razlog za nisko interesovanje za obuku može biti činjenica da je cena obuke počela da pada usled velike konkurencije na tržištu, te zaposleni u PBK čekaju da vide da li će cena i dalje dapadati.

- 97 Podatak iz aprila 2015. godine. Sredinom godine, po donošenju Izmena zakona o PO, registrovano je pedesetak centara za obuku (odgovor MUP na zahtev za informacijom od javnog značaja br.....)
- 98 Svet Bezbednosti. „Proračun datuma za završetak obuke“. No. 1, 2015. Str. 29.
- 99 Zakon o privatnom obezbeđenju (2013), Čl. 46-56
- 100 Prvo, broj oružja je ograničen na ne više od pola zaposlenih jedne firme. Drugo, Zakon dozvoljava samo poluautomatske pištolje kalibra 7,65mm ili 9mm, samim tim, zabranjuje duge cevi koje su ranije bile dozvoljene.
- 101 Zakon o privatnom obezbeđenju (2013), Čl. 24
- 102 Kakav je slučaj, na primer, u Bugarskoj. cf. cf. Bulgarian Law for the Private Guarding Activity, Prom. SG. 15/24 Feb 2004, amend. SG. 105/29 Dec 2005, amend. SG. 30/11 Apr 2006, amend. SG. 34/25 Apr 2006, amend. SG. 82/10 Oct 2006, Art. 15.
- 103 CINS. „Kriminalci mogu biti vlasnici firmi za obezbeđenje“. 16.12.2013. Dostupno na: http://www.cins.rs/srpski/research_stories/article/kriminalci-mogu-biti-vlasnici-firmi-za-obezbedjenje.
- 104 Državni sekretar u Ministarstvu unutrašnjih poslova o nespojivim aktivnostima policije. 7.11.2013. Dostupno na: <http://www.bezbednost.org/Bezbednost/5343/Nespojive-policijske-de-latnosti-je-potrebno.shtml>.

